

II

*(Mededelingen)*MEDEDELINGEN VAN DE INSTELLINGEN, ORGANEN EN INSTANTIES VAN
DE EUROPESE UNIE

EUROPESE COMMISSIE

**Richtsnoeren betreffende de toepassing van Richtlijn 2004/113/EG van de Raad op verzekeringen,
in het licht van het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie in zaak C-236/09
(Test-Aankoop)****(Voor de EER relevante tekst)**

(2012/C 11/01)

1. INLEIDING

1. Bij artikel 5 van Richtlijn 2004/113/EG van de Raad van 13 december 2004 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten ⁽¹⁾ (hierna: „de richtlijn”) is het gebruik van seksegerelateerde actuariële factoren bij het verlenen van verzekeringsdiensten en aanverwante financiële diensten geregeld. In artikel 5, lid 1, is bepaald dat in alle nieuwe contracten die na 21 december 2007 worden gesloten, het gebruik van sekse als een factor bij de berekening van premies en uitkeringen niet mag resulteren in verschillen in de premies en uitkeringen van individuele personen (hierna: „de regel van seksneutraliteit”). Artikel 5, lid 2, voorziet in een uitzondering op deze regel door de lidstaten toe te staan proportionele verschillen in premies en uitkeringen voor individuele personen te handhaven in de gevallen waarin sekse een bepalende factor is bij de beoordeling van het risico op basis van relevante en nauwkeurige actuariële en statistische gegevens.
2. In een arrest van 1 maart 2011 ⁽²⁾ (hierna: „het arrest Test-Aankoop”) heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: „het Hof van Justitie”) artikel 5, lid 2, met ingang van 21 december 2012 ongeldig verklaard. Het Hof van Justitie is van oordeel dat deze bepaling die de lidstaten toestaat een uitzondering op de in artikel 5, lid 1, vastgelegde regel van seksneutraliteit zonder beperking in de tijd te handhaven, in strijd is met de verwezenlijking van het door de wetgever op verzekeringsgebied vastgestelde doel van de richtlijn, namelijk gelijke behandeling van vrouwen en mannen bij de berekening van verzekeringspremies en -uitkeringen, en derhalve onverenigbaar is met de artikelen 21 en 23 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.
3. In alle lidstaten is momenteel een verschillende behandeling van vrouwen en mannen toegestaan met betrekking tot ten minste één vorm van verzekering. Met name mogen verzekeraars in alle lidstaten het geslacht van de verzekeringnemer als risicobepalende factor bij levensverzekeringen toepassen ⁽³⁾. Het arrest Test-Aankoop heeft daarom gevolgen voor alle lidstaten.
4. Deze richtsnoeren hebben als doel de naleving van het arrest Test-Aankoop op nationaal niveau te vergemakkelijken. Het standpunt van de Commissie doet evenwel geen afbreuk aan een eventuele toekomstige uitlegging van artikel 5 door het Hof van Justitie.

2. RICHTSNOEREN

5. Met ingang van 21 december 2012 moet de in artikel 5, lid 1, vastgelegde regel van seksneutraliteit zonder enige uitzondering worden toegepast bij de berekening van de premies en uitkeringen van individuele personen voor nieuwe contracten.

⁽¹⁾ PB L 373 van 21.12.2004, blz. 37.

⁽²⁾ Arrest van 1 maart 2011 in zaak C-236/09, PB C 130 van 30.4.2011, blz. 4.

⁽³⁾ Zie de bijlagen 1 en 2 voor meer informatie over de nationale wetgeving en nationale verzekeringspraktijken.

2.1. Gevolgen van het arrest Test-Aankoop — contracten waarop het van toepassing is

2.1.1. Artikel 5, lid 1, is met ingang van 21 december 2012 zonder uitzondering van toepassing

6. In het arrest Test-Aankoop komt het Hof van Justitie met betrekking tot artikel 5, lid 2, van de richtlijn tot de conclusie dat „deze bepaling ongeldig (moet) worden geacht bij het verstrijken van een passende overgangperiode”, die op 21 december 2012 eindigt ⁽¹⁾. Dit betekent dat de voorschriften van artikel 5, lid 1, vanaf die datum zonder uitzondering moeten worden nageleefd.

2.1.2. Artikel 5, lid 1, is alleen van toepassing op nieuwe contracten

7. De overgangperiode moet worden geïnterpreteerd in het licht van de doelstelling van de richtlijn, die is vastgelegd in artikel 5, lid 1, waarin wordt bepaald dat de regel van seksneutraliteit alleen geldt voor nieuwe contracten die na de uiterste omzettingsdatum van de richtlijn (21 december 2007) worden gesloten. Zoals in overweging 18 van de richtlijn wordt toegelicht, heeft deze bepaling ten doel een plotse herordening van de markt te voorkomen. Het arrest Test-Aankoop verandert niets aan deze doelstelling en laat tevens de in artikel 5, lid 1, vervatte bepaling onverlet dat de regel van seksneutraliteit alleen van toepassing is op nieuwe contracten. Het arrest Test-Aankoop betekent dat deze regel met ingang van 21 december 2012 zonder uitzondering op nieuwe contracten moet worden toegepast, aangezien artikel 5, lid 2, vanaf die datum ongeldig is.
8. Volgens vaste rechtspraak vereisen de eenvormige toepassing van het Unierecht en het gelijkheidsbeginsel dat de bewoordingen van een bepaling van Unierecht die voor de betekenis en de strekking ervan niet uitdrukkelijk naar het recht van de lidstaten verwijst, normaliter in de gehele Europese Unie autonoom en uniform moeten worden uitgelegd ⁽²⁾.
9. De richtlijn bevat geen definitie van het begrip „nieuw contract”, noch verwijst zij voor de betekenis die aan deze woorden moet worden gegeven naar het nationale recht. Dit begrip moet derhalve voor de toepassing van de richtlijn worden geacht een autonoom Unierechtelijk begrip aan te duiden, dat op het grondgebied van de Unie uniform moet worden uitgelegd. Deze uniforme uitlegging strookt met de doelstelling van de richtlijn op verzekeringsgebied, namelijk de toepassing van de regel van seksneutraliteit na het verstrijken van een overgangperiode. Het in artikel 5, lid 1, bedoelde begrip „nieuw contract” is essentieel voor de toepassing van deze bepaling in de praktijk. Indien dit begrip op basis van het nationale contractenrecht op uiteenlopende wijze zou worden uitgelegd, zou het risico bestaan dat verschillende overgangstermijnen worden vastgesteld, waardoor de algemene toepassing van de regel van seksneutraliteit, en daarmee ook de totstandbrenging van een gelijk speelveld voor alle verzekeringsmaatschappijen, zou worden vertraagd. De doelstelling van de richtlijn, die erop is gericht de gelijke behandeling van vrouwen en mannen met betrekking tot verzekeringspremies en -uitkeringen van individuele personen in alle lidstaten te garanderen vanaf de in artikel 5, lid 1, genoemde datum, zou hierdoor worden ondermijnd ⁽³⁾.
10. Voor de toepassing van artikel 5, lid 1, is een duidelijk onderscheid tussen bestaande en nieuwe contracten vereist. Het onderscheid moet voldoen aan de eisen van rechtszekerheid, gebaseerd zijn op criteria die niet onnodig afbreuk doen aan bestaande rechten en beantwoorden aan de legitieme verwachtingen van alle partijen. Deze benadering is in overeenstemming met de door de richtlijn nagestreefde doelstelling om een plotse herordening van de markt te voorkomen, door de toepassing van de regel van seksneutraliteit te beperken tot nieuwe contracten.
11. De in artikel 5, lid 1, bedoelde regel van seksneutraliteit is daarom van toepassing wanneer a) een contractuele overeenkomst wordt gesloten, of een wijziging in een bestaand contract wordt aangebracht, waarmee alle partijen uitdrukkelijk moeten instemmen, b) een partij die voor het sluiten van een contract vereiste instemming laatstelijk heeft betuigd op of na 21 december 2012.

⁽¹⁾ Punt 33 van het arrest.

⁽²⁾ Deze opvatting is laatstelijk bevestigd in het arrest van het Hof van Justitie van 18 oktober 2011 in zaak C-34/10, *Oliver Bristle/Greenpeace eV*, punt 25. Zie ook zaak 327/82 *Ekro*, Jurispr. 1984, blz. 107, punt 11; zaak C-287/98, *Linster*, Jurispr. 2000, blz. I-6917, punt 43; zaak C-5/08, *Infopaq International*, Jurispr. 2009, blz. I-6569, punt 27, en zaak C-467/08, *Padawan*, Jurispr. 2010, blz. I-0000, punt 32.

⁽³⁾ Een zeer enge interpretatie van het begrip „nieuw contract” waarbij de mogelijkheid wordt gehandhaafd om het geslacht van de verzekeringnemer als risicobepalende factor te gebruiken bij de berekening van premies en uitkeringen voor individuele personen, zou indruisen tegen de in artikel 5, lid 1, vastgelegde doelstelling om de toepassing van een dergelijke factor uiterlijk na het verstrijken van de overgangperiode uit te sluiten. Uiteenlopende interpretaties in de verschillende lidstaten zouden bovendien onvereenigbaar zijn met het vereiste dat dit begrip, dat van essentieel belang is voor de betekenis en de strekking van de richtlijn, autonoom en uniform moet worden uitgelegd.

12. Bijgevolg worden de volgende overeenkomsten ⁽¹⁾ geacht nieuwe contracten te zijn waarop de regel van seksneutraliteit van toepassing is:
- contracten die voor het eerst worden gesloten op of na 21 december 2012 ⁽²⁾. Aanbiedingen die vóór 21 december 2012 worden gedaan, maar vanaf die datum worden aanvaard, moeten bijgevolg aan de regel van seksneutraliteit voldoen;
  - overeenkomsten die tussen partijen op of na 21 december 2012 worden gesloten met het oog op de verlenging van vóór die datum gesloten contracten die anders zouden aflopen.
13. Daarentegen is er in de volgende situaties ⁽³⁾ geen sprake van een nieuw contract:
- de automatische verlenging van een reeds bestaand contract conform de daarin vervatte voorwaarden indien geen der partijen binnen een bepaalde termijn mededeling van opzegging heeft gedaan;
  - de aanpassing van bepaalde elementen van een reeds bestaand contract, zoals een wijziging van de premies, op basis van tevoren vastgestelde parameters, in gevallen waarin voor een dergelijke aanpassing geen uitdrukkelijke instemming van de polishouder is vereist ⁽⁴⁾;
  - het afsluiten door de polishouder van een polis voor hogere of aanvullende dekking waarvan de voorwaarden reeds zijn overeengekomen in een vóór 21 december 2012 gesloten contract, voor zover een dergelijke polis door een eenzijdig besluit van de polishouder van kracht wordt ⁽⁵⁾;
  - de gewone overdracht van een verzekeringsportefeuille van de ene naar de andere verzekeraar, zonder dat de status van de contracten in die portefeuille wordt gewijzigd.

2.2. Seksegerelateerde verzekeringspraktijken die in de toekomst mogelijk blijven

14. Krachtens artikel 5, lid 1, mag het gebruik van sekse als een factor bij de berekening van premies en uitkeringen niet resulteren in verschillen in de premies en uitkeringen van individuele personen. Het gebruik van het geslacht van de verzekeringnemer als risicobepalende factor is niet algemeen verboden. Een dergelijk gebruik is wel toegestaan bij de berekening van gemiddelde verzekeringspremies en –uitkeringen, zolang dit niet tot een differentiëring op individueel niveau leidt. Ondanks het arrest Test-Aankoop blijft het dus, binnen die grenzen, mogelijk om **gegevens met betrekking tot het geslacht van verzekeringnemers** of seksegerelateerde gegevens **te verzamelen, op te slaan en te gebruiken**, d.w.z.:
- **berekening van reserves en interne prijsstelling:** verzekeraars mogen ook in de toekomst gegevens met betrekking tot het geslacht van verzekeringnemers verzamelen en gebruiken voor de interne risicobeoordeling, met name om in overeenstemming met de voor het verzekeringsbedrijf geldende solvabiliteitsregels technische voorzieningen te berekenen en de samenstelling van hun portefeuille vanuit het oogpunt van prijsstelling te bewaken;
  - **prijsstelling voor herverzekeringen:** herverzekeringcontracten zijn contracten tussen een verzekeraar en een herverzekeraar. Het blijft in de toekomst mogelijk om het geslacht van verzekeringnemers bij de prijsstelling van herverzekeringproducten te gebruiken, zolang dit niet tot een differentiëring op individueel niveau leidt;
  - **marketing en reclame:** ingevolge artikel 3, lid 3, is de richtlijn niet van toepassing op media- en reclame-inhoud, terwijl artikel 5, lid 1, alleen de berekening van de premies en uitkeringen van individuele personen betreft. Daarom kunnen verzekeraars ook in de toekomst gebruik maken van marketing en reclame om de samenstelling van hun portefeuille te beïnvloeden, bijvoorbeeld door zich in advertenties speciaal tot mannen of vrouwen te richten. Verzekeraars mogen de toegang tot een specifiek product echter niet weigeren op grond van het geslacht van een persoon, tenzij aan de voorwaarden van artikel 4, lid 5, is voldaan ⁽⁶⁾;

⁽¹⁾ Het gaat hier om een niet-uitputtende opsomming van voorbeelden op basis van hun relevantie in de praktijk.

⁽²⁾ Bijvoorbeeld wanneer een verzekeringnemer besluit van aanbieder te wisselen om van de regel van seksneutraliteit te kunnen profiteren.

⁽³⁾ Het gaat hier om een niet-uitputtende opsomming van voorbeelden op basis van hun relevantie in de praktijk.

⁽⁴⁾ Bijvoorbeeld de verhoging van de premies met een bepaald percentage dat is gebaseerd op de daadwerkelijk ingediende schadeclaims.

⁽⁵⁾ Bijvoorbeeld indien de verzekeringnemer het via een levensverzekering belegde bedrag wil verhogen.

⁽⁶⁾ Krachtens deze bepaling zijn verschillen in behandeling toegestaan indien de levering van de goederen en diensten aan, uitsluitend of hoofdzakelijk, leden van een bepaald geslacht door een legitiem doel wordt gerechtvaardigd en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.

- **levens- en ziektekostenverzekeringen:** de regel van seksneutraliteit betekent dat premies en uitkeringen voor twee personen die dezelfde verzekeringspolis afsluiten niet uitsluitend op grond van hun respectieve geslacht mogen verschillen. Er zijn echter andere risicofactoren, zoals de gezondheidstoestand of de familiale voorgeschiedenis, op basis waarvan een differentiëring mogelijk is en die door verzekeraars vanwege bepaalde fysieke verschillen tussen de seksen alleen kunnen worden beoordeeld wanneer zij het geslacht van de verzekeringnemers in aanmerking nemen ⁽¹⁾.

15. De Commissie is tevens van oordeel dat verzekeraars, onder de in artikel 4, lid 5, gestelde voorwaarden, sekspecifieke verzekeringsproducten (of opties als onderdeel van contracten) kunnen blijven aanbieden die betrekking hebben op aandoeningen die uitsluitend of hoofdzakelijk leden van een bepaald geslacht betreffen ⁽²⁾. Met betrekking tot zwangerschap en moederschap is dit evenwel uitgesloten op grond van het specifieke solidariteitsmechanisme waarin artikel 5, lid 3, voorziet.

2.3. Toepassing van andere risicobepalende factoren

2.3.1. Seksegerelateerde factoren — het probleem van indirecte discriminatie

16. Het arrest Test-Aankoop heeft alleen betrekking op het gebruik van het geslacht van de verzekeringnemer als risicobepalende factor, en niet op de toelaatbaarheid van andere factoren die door verzekeraars worden gehanteerd. Ingevolge artikel 2, onder b), van de richtlijn is echter sprake van indirecte discriminatie wanneer een ogenschijnlijk neutrale risicofactor personen van een bepaald geslacht bijzonder benadeelt. In tegenstelling tot directe discriminatie kan indirecte discriminatie gerechtvaardigd zijn indien het doel van de ongelijke behandeling legitiem is en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.
17. De toepassing van risicofactoren die eventueel seksegerelateerd zijn, blijft dus mogelijk, zolang het om op zichzelf staande risicofactoren gaat ⁽³⁾.

2.3.2. Niet-seksegerelateerde factoren

18. Het arrest Test-Aankoop heeft alleen betrekking op de toepassing van het geslacht van de verzekeringnemer als factor in een context waarin de respectieve situaties van mannen en vrouwen naar het oordeel van de wetgever vergelijkbaar zijn. Het heeft geen betrekking op de toepassing van andere risicobepalende factoren als leeftijd en handicap, waarvoor thans geen regeling op EU-niveau bestaat.
19. In het arrest Test-Aankoop wijst het Hof van Justitie erop dat „(...) het gelijkheidsbeginsel [vereist] dat vergelijkbare situaties niet verschillend en verschillende situaties niet gelijk worden behandeld, tenzij een dergelijke behandeling objectief gerechtvaardigd is” en dat „de vergelijkbaarheid van situaties moet worden beoordeeld tegen de achtergrond van het voorwerp en het doel van de handeling van de Unie die het betrokken onderscheid invoert (...)” ⁽⁴⁾.
20. Het gebruik van de factoren leeftijd en handicap zou ook volgens het voorstel voor een richtlijn betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid ⁽⁵⁾ zijn toegestaan, aangezien een dergelijk gebruik niet als discriminatie zou worden beschouwd. Wanneer de wetgever bepaalt dat een specifieke praktijk onder bepaalde omstandigheden geen discriminatie vormt, is er geen sprake van een afwijking van het beginsel van de gelijke behandeling van vergelijkbare situaties (die alleen gedurende een overgangperiode zou zijn toegestaan). Die praktijk is veeleer in overeenstemming met het beginsel van gelijke behandeling, aangezien de situaties in kwestie niet vergelijkbaar zijn en verschillend dienen te worden behandeld (of dat het, ondanks de vergelijkbaarheid van de situaties, objectief gerechtvaardigd is om deze verschillend te behandelen).

⁽¹⁾ Zo heeft bijvoorbeeld het feit dat er borstkanker in de familie voorkomt, voor een man niet dezelfde gevolgen voor het gezondheidsrisico als voor een vrouw (voor een goede beoordeling van deze gevolgen is het nodig dat men weet of de persoon in kwestie man of vrouw is). De risicofactor obesitas wordt bepaald aan de hand van de verhouding tussen buik- en heupomvang, die bij vrouwen anders is dan bij mannen. Een uitvoeriger lijst van voorbeelden is opgenomen in bijlage 3.

⁽²⁾ Bijvoorbeeld prostaatkanker, borst- of baarmoederkanker.

⁽³⁾ Zo blijft het op het gebied van motorrijtuigenverzekering bijvoorbeeld mogelijk om op basis van de motorinhoud verschillende premies te berekenen, ook al is het statistisch gezien zo dat mannen in auto's met een groter motorvermogen rijden. Dit is niet het geval als de differentiëring van de premies van de motorrijtuigenverzekering gebaseerd zou zijn op de lichaamslengte of het gewicht van de verzekeringnemer.

⁽⁴⁾ Zie de punten 28 en 29 van het arrest Test-Aankoop.

⁽⁵⁾ COM(2008) 426 definitief. In tegenstelling tot de richtlijn bevat dit voorstel geen algemeen beginsel zoals de regel van seksneutraliteit op grond waarvan de toepassing van factoren als leeftijd of handicap niet mag resulteren in verschillende premies of uitkeringen. Met de relevante bepaling wordt in plaats daarvan beoogd te verduidelijken dat bijvoorbeeld twee personen van verschillende leeftijd zich niet in vergelijkbare situaties bevinden wat een levensverzekering betreft en dat evenredige verschillen in behandeling die op een gedegen risicobeoordeling zijn gebaseerd, derhalve geen discriminatie vormen.

2.4. Verzekeringen en bedrijfspensioenen

21. Sommige verzekeringsproducten, zoals lijfrenten, dragen bij tot het pensioeninkomen. De richtlijn heeft echter alleen betrekking op verzekeringen en pensioenen die berusten op een particuliere, vrijwillige en los van de arbeidsbetrekking staande grondslag, en is uitdrukkelijk niet van toepassing op aangelegenheden in verband met arbeid en beroep ⁽¹⁾. De gelijke behandeling van vrouwen en mannen met betrekking tot bedrijfspensioenen valt onder Richtlijn 2006/54/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep (herschikking) ⁽²⁾.
22. Sommige bedrijfspensioenregelingen voorzien in uitkeringen in een bepaalde vorm, zoals een lijfrente. Een dergelijke regeling valt onder Richtlijn 2006/54/EG, zelfs wanneer de uitkeringen in kwestie worden uitbetaald door een verzekeraar. Indien de individuele werknemer het verzekeringscontract daarentegen zonder tussenkomst van de werkgever rechtstreeks met de verzekeraar moet afsluiten, bijvoorbeeld om een bepaalde som om te zetten in een lijfrente, is er sprake van een situatie die onder de richtlijn valt. Krachtens artikel 8, lid 1, onder c), van Richtlijn 2006/54/EG zijn van de werkingsfeer daarvan uitdrukkelijk uitgesloten door werknemers aangegane verzekeringsovereenkomsten waarbij de werkgever geen partij is.
23. Overeenkomstig artikel 9, lid 1, onder h), van Richtlijn 2006/54/EG mogen voor vrouwen en mannen uiteenlopende niveaus voor de prestaties worden vastgesteld wanneer dit op grond van actuariële berekeningsfactoren gerechtvaardigd is. De Commissie is van oordeel dat het arrest Test-Aankoop geen juridische gevolgen voor deze bepaling heeft, die van toepassing is binnen de aparte en duidelijk afgebakende context van bedrijfspensioenen en die bovendien op heel andere wijze is geformuleerd dan artikel 5, lid 2, van de richtlijn. Volgens artikel 9, lid 1, onder h), van Richtlijn 2006/54/EG wordt de vaststelling van verschillende prestaties voor mannen en vrouwen dan ook niet als discriminatie beschouwd wanneer die verschillen gerechtvaardigd zijn door actuariële gegevens.

3. TOEZICHT OP DE TOEPASSING VAN DE RICHTSNOEREN

24. De lidstaten moeten de consequenties uit het arrest Test-Aankoop trekken en hun wetgeving vóór 21 december 2012 aanpassen om te waarborgen dat de regel van seksenneutraliteit door de verzekeraars wordt toegepast overeenkomstig de eisen van het arrest. Op basis van de in deze richtsnoeren uiteengezette criteria zal de Commissie de stand van zaken nauwlettend in het oog houden om ervoor te zorgen dat de nationale verzekeringswetgeving vanaf die datum volledig in overeenstemming is met het arrest.
25. De Commissie wil een concurrerende en innovatieve bedrijfstak als de verzekeringssector aansporen voor de nodige aanpassingen te zorgen en de consument aantrekkelijke seksen neutrale producten aan te bieden, zonder dat het algemene prijsniveau daardoor op ongerechtvaardigde wijze wordt beïnvloed. De Commissie zal de ontwikkelingen op de verzekeringsmarkt op de voet blijven volgen teneinde eventuele ongerechtvaardigde prijsstijgingen naar aanleiding van het arrest Test-Aankoop op te sporen, en zal in het geval van vermeend concurrentieverstorend gedrag de beschikbare instrumenten van het mededingingsrecht daarbij betrekken ⁽³⁾.
26. De Commissie zal in 2014, in het kader van een meer algemeen verslag over de tenuitvoerlegging van de richtlijn, verslag doen van de tenuitvoerlegging van het arrest Test-Aankoop in de nationale wetgeving en de verzekeringspraktijk.

⁽¹⁾ Overweging 15 en artikel 3, lid 4, van de richtlijn. Contracten betreffende groepsverzekeringen voor ziektekosten of ongevallen vallen daarom evenmin onder het toepassingsgebied van de richtlijn.

⁽²⁾ PB L 204 van 26.7.2006, blz. 23.

⁽³⁾ De huidige groepsvrijstellingsverordening (Verordening (EU) nr. 267/2010 van de Commissie van 24 maart 2010 betreffende de toepassing van artikel 101, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op bepaalde groepen van overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen in de verzekeringssector (PB L 83 van 30.3.2010, blz. 1)) voorziet in een vrijstelling die het verzekeraars mogelijk maakt onder bepaalde voorwaarden bepaalde soorten gegevens uit te wisselen via gemeenschappelijke compilaties, tabellen en onderzoeken. Overeenkomsten inzake commerciële premies zijn echter niet vrijgesteld. De groepsvrijstellingsverordening zal op 31 maart 2017 vervallen en de Commissie zal haar van tevoren evalueren om na te gaan of een verdere verlenging gerechtvaardigd is.

BIJLAGE 1

Gebruik van het geslacht van de verzekeringnemer als risicobepalende factor volgens de nationale wetgeving (a)

Land	Levensverzekering	Particuliere ziektekostenverz.	Hypotheek	Motorrijtuigenverz.	Reisverz.	Arbeidsongeschikth./inkomensverz.	Consumentenkrediet	Lijfrenteproducten	Ongevallenverz.	Creditcards	Depositorrekeningen	Kredietverz.	Opstal- en inboedelverz.	Particuliere aansprakelijkheidsverz.	Verz. voor langdurige zorg	Verz. tegen gevaarlijke ziekten
Oostenrijk	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
België	Ja	Nee (2)	Nee (2)	Nee	Nee (2)	Nee	Nee (2)	Ja	Nee (2)	Nee (2)	Nee (2)	Nee (2)	Nee (2)	Nee (2)	Nee (2)	Nee
Bulgarije	Ja	Ja	n.b.	Nee	n.b.	n.b.	n.b.	Ja	Nee	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Ja
Cyprus	Ja	Nee	Nee (2)	Nee	Nee (2)	Nee	Nee (2)	Ja	Ja	Nee (2)	Nee (2)	n.b.	Nee (2)	Nee (2)	Nee	Nee
Tsjechië	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Denemarken	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Estland	Ja (1)	Ja (1)	n.b.	Nee	n.b.	n.b.	n.b.	Ja (1) (b)	Ja (1)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Nee	n.b.
Finland	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Frankrijk	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Duitsland	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Griekenland	Ja (1)	n.b.	n.b.	Ja (1)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Ja (1)	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Ja (1)
Hongarije	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ierland	Ja	Ja	n.b.	Ja	n.b.	Ja	n.b.	Ja	Nee	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Ja	Ja
Italië	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Letland	Ja	Ja	n.b.	Nee	n.b.	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Ja	Ja

Land	Levensverzekering	Particuliere ziektekostenverz.	Hypotheek	Motorrijtuigenverz.	Reisverz.	Arbeidsongeschikth./inkomensverz.	Consumentenkrediet	Lijfrenteproducten	Ongevallenverz.	Creditcards	Depositorrekeningen	Kredietverz.	Opstal- en inboedelverz.	Particuliere aansprakelijkheidsverz.	Verz. voor langdurige zorg	Verz. tegen gevaarlijke ziekten
Litouwen	Ja	Ja	n.b.	Nee	n.b.	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Ja
Luxemburg	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Malta	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Nederland	Ja (2)	Nee	Nee (c)	Nee	Nee (c)	Nee (2) (c)	Nee (c)	Nee (2) (c)	Nee	Nee (c)	Nee (c)	Nee (c)	Nee (c)	Nee (c)	Nee (c)	Nee (c)
Polen	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Portugal	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Roemenië	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Slowakije	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Slovenië	Ja	Ja	n.b.	Nee	n.b.	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	Ja	Ja
Spanje	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Zweden	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Verenigd Koninkrijk	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	Ja	n.b.	Ja	Ja	n.b.	n.b.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Bronnen: Implementation of the Insurance Gender Directive, Groupe Consultatif 2009, tenzij anders vermeld: (1) enquête door Civic Consulting onder bevoegde autoriteiten; (2) interviews door Civic Consulting met bevoegde autoriteiten, organen voor gelijke behandeling en sectororganisaties. *Noten:* (a) De tabel geeft per lidstaat aan voor welke financiële producten het gebruik van het geslacht van de consument is toegestaan overeenkomstig artikel 5, lid 2, van de richtlijn. (b) Niet naar sekse uitgesplitste mortaliteitstabellen in het geval van verplichte pensioenregelingen. (c) Verzekeraars kunnen bij de berekeningen rekening houden met het geslacht van de verzekeringnemers, maar dit mag niet resulteren in verschillende premies voor mannen en vrouwen. n.b.: niet beschikbaar.

BIJLAGE 2

Feitelijk gebruik van factoren voor risicobeoordeling per product (op basis van cijfers van betrokken partijen)

Productcategorie	Definitie van de productcategorie	Factoren		
		Geslacht	Leeftijd	Handicap
Verzekeringsproducten				
Particuliere ziektekostenverzekering	Particuliere ziektekostenverzekering — verzekering ter dekking van gezondheidsrisico's die niet door een nationaal ziekenfonds worden gedekt of ter aanvulling van de nationale regeling	++	++	++
Verzekering tegen gevaarlijke ziekten	Verzekering tegen gevaarlijke ziekten — verzekeringspolis die recht geeft op een uitkering indien bij de verzekeringnemer gedurende de looptijd een nader omschreven gevaarlijke ziekte wordt vastgesteld	++	++	++
Arbeidsongeschiktheids-/inkomensverzekering	Arbeidsongeschiktheids-/inkomensverzekering — verzekering die voorziet in uitkeringen ter vervanging van gedeerde inkomsten indien de verzekeringnemer arbeidsongeschikt wordt	++	++	++
Levensverzekering	Levensverzekering — verzekering die met name voorziet in een uitkering wanneer de verzekeringnemer een bepaalde leeftijd bereikt of in een uitkering aan de begunstigde in het geval van overlijden van de verzekeringnemer	++	++	++
Lijfrenteproducten	Lijfrenteproducten (met inbegrip van particuliere pensioenen) — verzekering die voorziet in regelmatige uitkeringen in de toekomst in ruil voor de betaling van een bedrag ineens of een reeks regelmatige betalingen voorafgaand aan de uitkeringen	++	++	+
Motorrijtuigenverzekering	Motorrijtuigenverzekering — verzekering voor particuliere voertuigen, die ten minste een aansprakelijkheidsdekking omvat	++	++	+
Reisverzekering	Reisverzekering — tijdelijke verzekering ter dekking van ten minste tijdens de reis gemaakte medische kosten en eventuele financiële of andere schade opgelopen tijdens de reis	+	++	+
Ongevallenverzekering	Ongevallenverzekering — verzekering ter dekking van schade als gevolg van lichamelijk letsel of de kosten van medische behandeling die na een ongeval noodzakelijk is	+	+	+
Verzekering voor langdurige zorg	Verzekering voor langdurige zorg — verzekering ter dekking van de kosten van langdurige zorg na een bepaald tijdstip vanaf hetwelk de ziektekostenverzekering niet meer van toepassing is	+	+	+
Kredietverzekering/verzekering tegen wanbetaling	Kredietverzekering/verzekering tegen wanbetaling — verzekering ter waarborging van de maandelijkse kredietaflossingen voor het geval de kredietnemer werkloos wordt of inkomen derft als gevolg van een ongeval of ziekte	+	+	+
Opstal-/inboedelverzekering	Opstal-/inboedelverzekering — verzekeringspolis tegen schade aan onroerend goed of inboedel	o	+	o
Particuliere aansprakelijkheidsverzekering	Particuliere aansprakelijkheidsverzekering — verzekering die bescherming biedt tegen schadeclaims van derden, waarbij uitkeringen er normaal gesproken toe dienen de door derden geleden schade te vergoeden die is veroorzaakt door de verzekeringnemer	o	+	o
Bank-/kredietproducten (*)				
Hypotheek	Hypotheek — leningen die door onroerend goed worden gedekt	o	+	o
Consumentenkrediet (**)	Consumentenkrediet — kortetermijnlening aan consumenten voor de aanschaf van goederen, met inbegrip van kredietrekeningen bij winkels, persoonlijke leningen en huurkoop, maar uitgezonderd creditcards	o	+	o
Creditcards	Creditcards — kaart die de houder het recht geeft goederen en diensten te kopen op basis van de toezegging van de houder om deze goederen en diensten op een later tijdstip te betalen	o	+	o

Productcategorie	Definitie van de productcategorie	Factoren		
		Geslacht	Leeftijd	Handicap
Depositorekening	Depositorekening — rekening-courant of spaarrekening of een andere vorm van bankrekening bij een bankinstelling die de houder de mogelijkheid geeft om geld te storten of op te nemen	o	o	o

Noten: ++ = wordt vaak toegepast (door 50 % of meer van alle deelnemende sectororganisaties, actuariële verenigingen en bevoegde autoriteiten en organen voor gelijke behandeling).

+ = wordt af en toe toegepast (door 10 % tot 50 % van alle deelnemende sectororganisaties, actuariële verenigingen en bevoegde autoriteiten en organen voor gelijke behandeling).

o = wordt zelden toegepast (door minder dan 10 % van alle deelnemende sectororganisaties, actuariële verenigingen en bevoegde autoriteiten en organen voor gelijke behandeling).

In gevallen waarin sprake is van afwijkingen tussen de cijfers die zijn gemeld door de drie groepen waarop de evaluatie is gebaseerd (sectororganisaties/actuariële verenigingen/bevoegde autoriteiten en organen voor gelijke behandeling) wordt in de tabel het resultaat vermeld van de twee groepen die in dezelfde categorie vallen. De verschillende productcategorieën kunnen tal van verschillende soorten producten omvatten die op de markt worden aangeboden. Gebundelde producten zijn hier buiten beschouwing gelaten (bijv. de combinatie van een rekening-courant en een verzekeringsproduct).

(*) Leeftijd en geslacht zijn factoren die soms bij de kredietwaardigheidsbepaling worden toegepast en zijn in sommige gevallen van invloed op het al dan niet leveren van de gewenste bank-/kredietproducten.

(**) Tot de consumentenkredieten behoren ook autofinancieringen en persoonlijke leningen.

BIJLAGE 3

Voorbeelden van seksegerelateerde praktijken die na het arrest Test-Aankoop mogelijk blijven — levens- en ziektekostenverzekeringen

Bij het opnemen van cliënten in een verzekering beoordeelt de verzekeraar het risico dat aan een aanvrager verbonden is alvorens deze tot een bundel van verzekerde risico's toe te laten. Dit proces staat los van de bepaling van de basisprijs van een verzekeringsproduct en is bedoeld om rekening te houden met het risicoprofiel van elk individu. Indien een bepaalde aanvrager een hoger risico met zich meebrengt voor de bundel van standaardrisico's waarvoor hij wordt toegelaten, zal de verzekeraar over het algemeen een aanvullende risicopremie verlangen („rating”). Verzekeraars gebruiken aanvraagformulieren om informatie over risicofactoren te vergaren, uiteenlopend van een lijst met eenvoudige vragen tot een zeer gedetailleerde vragenlijst over de gezondheidstoestand van de aanvrager. De mate van gedetailleerdheid hangt af van verschillende factoren, zoals het verzekeringsproduct in kwestie en het verzekerde bedrag. Ook kan een medisch onderzoek deel uitmaken van dit proces.

De onderstaande tabel bevat voorbeelden van seksegerelateerde verzekeringspraktijken die overeenkomstig artikel 5, lid 1, van de richtlijn zijn toegestaan en waarop het arrest Test-Aankoop derhalve niet van toepassing is. Het blijft, in algemene zin, mogelijk om bij vragen en tests en bij de interpretatie van medische resultaten rekening te houden met fysieke verschillen tussen mannen en vrouwen. De onderstaande voorbeelden laten de nationale wetgeving met betrekking tot bepaalde aspecten die niet onder de richtlijn vallen, onverlet.

Aanvraagformulieren	<p>Verzekeraars mogen informatie verzamelen over de gezondheidstoestand en vragen stellen over seksespecifieke ziekten. Aanvraagformulieren mogen relevante vragen bevatten die verschillend zijn voor de seksen (uitgezonderd vragen over een eventuele zwangerschap).</p> <p>Zo vormt bijvoorbeeld de familiale voorgeschiedenis een risicofactor die bijzonder relevant is voor bepaalde producten, zoals een verzekering tegen gevaarlijke ziekten.</p> <p>Een vrouw in wier familie borstkanker voorkomt, moet over het algemeen een hogere risicopremie betalen dan een vrouw zonder een dergelijke familiale voorgeschiedenis, aangezien het hierbij om een belangrijke risicofactor voor het optreden van borstkanker gaat. Er bestaat echter geen reden om van een man met een dergelijke familiale voorgeschiedenis een hogere risicopremie te verlangen, aangezien de kans dat hij borstkanker krijgt zeer laag is.</p>
Medische tests	<p>De nodige medische tests zijn niet per se gelijk voor mannen en vrouwen, en het blijft mogelijk om voor de verzekeringsscreening seksespecifieke tests uit te voeren (mammografie, prostaatonderzoek, enz.).</p> <p>Verzekeraars mogen ook naar sekse gedifferentieerde testlimieten blijven hanteren om rekening te houden met een verschillende verdeling van de kans op bestaande ziekten. Ischemische hartaandoeningen zijn ziekten waardoor voornamelijk mannen worden getroffen in de levensfase waarin zij meestal een verzekering afsluiten, terwijl dergelijke aandoeningen bij vrouwen vóór de menopauze nauwelijks voorkomen. Tests met betrekking tot ischemische hartziekten zijn derhalve zinvoller wanneer zij bij mannen worden uitgevoerd. Door rekening te houden met deze factor kunnen onnodige tests worden voorkomen.</p>
<p>Interpretatie van medische testresultaten</p> <p>Verschillende referentiewaarden</p> <p>Verschillende prognoses voor dezelfde ziekte</p>	<p>Medische referentiewaarden/prognoses kunnen voor mannen en vrouwen verschillend zijn, zodat bij de interpretatie van medische resultaten rekening moet worden gehouden met het geslacht van de verzekeringnemer, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> — het hemoglobineniveau wordt vaak gecontroleerd om bloedarmoede te kunnen vaststellen. De normale waarden zijn voor mannen anders dan voor vrouwen, wat betekent dat de gezondheidstoestand van een man en een vrouw met hetzelfde absolute resultaat niet identiek is. Daarom is het normaal dat de resultaten worden beoordeeld op basis van verschillende waarden voor mannen en vrouwen; — een verhoogde creatinineconcentratie is een aanwijzing voor een nieraandoening. De referentiewaarden zijn voor mannen anders dan voor vrouwen. Mannen hebben een hogere creatinineconcentratie in hun bloed omdat zij meer skeletspiermassa hebben;

	<ul style="list-style-type: none"> — de prognostische betekenis van hematurie (de aanwezigheid van rode bloedcellen in de urine) is voor mannen anders dan voor vrouwen; bij vrouwen kan er sprake zijn van valse positieve resultaten op grond van de menstruatie; — de controle op hart- en vaatziekten vindt meestal plaats door oefeningen. Aangezien vrouwen vóór het uitvoeren van de tests veel minder kans lopen op hart- en vaatziekten dan mannen, moet bij de interpretatie van positieve resultaten rekening worden gehouden met het geslacht, aangezien het uitvoeren van dergelijke tests bij jonge vrouwen meer valse positieve resultaten zou opleveren dan aanwijzingen voor daadwerkelijk bestaande aandoeningen; — dezelfde ziekte kan voor mannen andere gevolgen hebben dan voor vrouwen. Dit is bijvoorbeeld het geval voor het syndroom van Alport, een erfelijke nier-aandoening. Vrouwen met deze ziekte hebben over het algemeen een normale levensverwachting en als enige symptoom hematurie, terwijl mannen rond hun 50e vaak doof worden en aan gezichtsstoornissen en nierfalen lijden. <p>Verzekeraars mogen derhalve de besluitvorming over het opnemen van verzekerden differentiëren op basis van naar sekse uitgesplitste normale waarden die door de medische wereld zijn vastgesteld. Aandoeningen of risicofactoren die gevolgen hebben voor beide seksen, maar in verschillende mate en met verschillend resultaat, kunnen ook in de toekomst tot een differentiëring leiden bij de besluitvorming over het opnemen van verzekerden.</p>
Fysieke verschillen	<p>Op grond van de fysieke verschillen tussen mannen en vrouwen (bijvoorbeeld wat betreft de skeletspiermassa) zijn er verschillen in de referentiewaarden en daarmee ook in de limieten die worden gehanteerd om vast te stellen wat normaal is en wat een afwijking (zie de vorige categorie). Zo wordt bijvoorbeeld alcohol door mannen en vrouwen op verschillende wijze verwerkt, en in richtsnoeren voor verantwoord alcoholgebruik worden door de overheid op medisch advies over het algemeen verschillende niveaus vastgesteld voor de beide seksen. Een consumptieniveau dat voor het ene geslacht nog verantwoord kan worden geacht, kan voor het andere onveilig zijn en een klinisch risico inhouden.</p>
Prestaties	<p>Twee personen bij wie dezelfde ziekte wordt vastgesteld, krijgen niet per definitie dezelfde medische behandeling, aangezien het geslacht van de patiënt van invloed kan zijn op de therapie die medisch gezien het meest geschikt voor hem/haar is. Zo wordt bijvoorbeeld de groei van bepaalde tumoren (bijv. bij nierkanker) in de hand gewerkt door hormonen, en de hormoonbehandeling om deze groei tegen te gaan kan gebaseerd zijn op seksspecifieke hormonen. Hierdoor zullen deze personen voor hun behandeling verschillende claims indienen bij hun ziektekostenverzekeraar.</p>